

YÜKSEK ÖĞRETİMDE E-TİCARET EĞİTİMİ

Doç. Dr. Murat ERDAL

İstanbul Üniversitesi, SBF, İşletme Bölümü

ÖZET :

Yeni ekonomi her geçen gün daha fazla bilişim eğitimi almış işgücü talep etmektedir. Üniversiteler, kamu ve özel sektör iş hayatından gelen bu talep doğrultusunda hızla harekete geçmektedirler. Son dönemde özellikle ABD, Avustralya ve Kanada gibi internet ve e-ticaret uygulamaları gelişmiş ülkelerde, gerek sosyal bilimler gerekse fen bilimleri alanında bilgisayar, enformasyon teknolojileri (IT) ve işletme-yönetim konularıyla entegrasyonlu birçok yeni program ve ders açılmaktadır. Açılan bu yeni eğitim programlarının başında elektronik ticaret perspektifli lisansüstü ve lisans programları gelmektedir.

www.meslekiyeterlilik.com[®]

Bu bildirinin amacı, temel bilişim eğitimi içinde önemli bir yeri olan “elektronik ticaret” eğitimini yüksek öğretim temelinde ele almak ve ülkemizde bu alandaki olası eksikliklerin giderilmesi için konuyu Akademik Bilişim Konferansı’nda tartışmaya açmaktır. Dolayısı ile dünyada uygulanmakta olan birçok “e-ticaret” vizyonu taşıyan program incelenerek bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca e-ticaret programları kadar önemli olan bir diğer konu da, bu alandaki temel giriş dersinin nasıl ve hangi müfredat dahilinde işleneceği konusudur. Bu çerçevede uygulama olarak halen İstanbul Üniversitesi ön lisans eğitimi bünyesinde Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Dış Ticaret ve Avrupa Topluluğu Programları’nda yürütülmekte olan Elektronik Ticaret dersi incelenmiştir.

1. GİRİŞ

İnternet, birey ve kurumlara dünyanın her köşesine sınırsız erişim sağlama imkânı sunmaktadır. Tüketiciler, istek ve/veya ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri internet üzerinden kolayca bulabilme, farklı ve benzer ürünleri karşılaştırabilme şansına kavuşmuşlardır. İşletmeler ise internet-web siteleri yoluyla hedef tüketicilere doğrudan ulaşabilme, ürün ve hizmetlerini dünya çapında en ekonomik bir biçimde tanıtma ve satma imkânına sahip olmuşlardır. Tüketiciler ve işletmeler açısından büyük fayda ve fırsatlar sağlayan internet aynı zamanda da uluslararası pazarlardaki rekabeti daha da şiddetlendirmektedir.

İnternet ve enformasyon teknolojileri işletmelerin iş yapma biçim ve süreçlerini derinden etkilemektedir. İnternet ortamında mevcut ürün ve/veya hizmetlerin tanıtım ve satışı öncelikle e-pazarlama taktik ve stratejilerinin başarıyla uygulanmasından geçmektedir. Elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetler dizisi; internet üzerinde yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesinden, tutundurma faaliyetlerine, fiyatlandırma stratejilerinden zamanında dağıtım ve teslimata kadar belirli düzeyde uzmanlık gerektirmektedir.

İşletmeler açısından bakıldığında karşılaşılan yeni duruma uyum sağlanmasında işletme içi ve işletme dışı kaynaklardan yararlanma alternatifleri gündeme gelmektedir. Yeni ekonomi ve teknolojilere adaptasyon konusunda çalışanların eğitimi, bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Ancak işletme içi kaynakların internet uygulamaları açısından değerlendirilmesinde yeni profesyonellere ihtiyaç olduğu da kuşku götürmemektedir. Temel bilimler ve mühendislik disiplininden gelen, teknik altyapısı kuvvetli insan kaynaklarının, işletme-yönetim ve pazarlama perspektiflerinin arzu edilen düzeyde olmaması işletmeleri birtakım yeni arayışlara itmektedir.

Diğer bir alternatif olan işletmelerin firma dışında konusunda uzman kurumlardan destek alması veya işbirliğine gitme stratejisidir ki, bu durum çoğu zaman ihtiyaçları tam olarak karşılayamamaktadır. Bilgisayar uygulamaları, enformasyon teknolojileri, yazılım ve donanım konusunda uzman olan firmalarla yapılan işbirliklerinde, ortak proje yönetimi çalışmalarında çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Karşılaşılan sorunların başında, faaliyet gösterilen endüstri dalının, teknoloji uygulamaları konusunda uzman olan firma tarafından yeterince iyi anlaşılabilmesi, e-dönüşüm ve iş süreçlerinin internet-web ortamına yeterince aktarılabilmesi gelmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığı altında görülmektedir ki, iş hayatı, eğitim kurumlarından özellikle de üniversitelerin ilgili bölümlerinden, yüksek teknoloji ekonomisine yönelik olarak daha nitelikli yetişmiş işgücü istemektedir. Talep edilen eleman profilleri içerisinde, bilgisayar, enformasyon teknolojileri ve işletme-internet uygulamaları kesişimli iş süreçleri konusunda uzmanlıklar ön plana çıkmaktadır (Siau, Davis ve Dhenuvakonda, 2001).

Endüstrinin talep ettiği yeni işgücü profili ve enformasyon ekonomisi doğrultusunda eğitim kurumları da yeniden yapılanma yoluna gitmektedirler. Bu doğrultuda üniversitelerin sosyal bilimler alanında bulunan iktisadi ve idari bilimler fakülteleri ve özellikle işletme bölüm ve okulları yeni bir arayış içerisine girmişlerdir. İşletmecilik okullarında lisans ve lisans üstü programlar ile okutulmakta olan dersler e-ticaret perspektifiyle hızla gözden geçirilmektedir (Mahrer, Brandtweiner, 2001). Birçok işletmecilik okulu işe öncelikle yüksek lisans seviyesindeki programlardan başlamaktadır. Bazı üniversiteler yeni bir ad ve içerikle mevcut programların tamamen dışında bir elektronik ticaret lisans üstü programı oluşturmaya karar verirken bazıları ise var olan programların içerisine elektronik ticaret ders ve konularını katmayı uygun bulmaktadırlar (Wheeler, 1999).

2 . YÜKSEK ÖĞRETİMDE ELEKTRONİK TİCARET EĞİTİMİ VE PROGRAM İÇERİKLERİ

E-ticaret vizyonlu programların tarihsel gelişim süreci içerisinde öncelikle lisans üstü programlar açılmış bunu lisans programları takip etmiştir¹. E-ticaret programlarının açılmasıyla birlikte olumlu ve olumsuz görüşler belirmiş ve konu hararetle tartışmalara neden olmuştur (Mitchell, 2000), (Lajoie, 2000).

ABD’de E-Ticaret ve E-İş temelli yeni programların ortaya çıkışı ve hızla yaygınlık kazanması ile ilgili olarak internet ekonomisinin gelişimi, iş hayatı ve öğrencilerin talepleri gibi görüşlerin yanında ülkedeki üniversite sayısının fazlalığı, eğitim alanında rekabetin artması ve birçok yüksek öğretim kurumunun öğrenci bulmakta zorluk çektiği belirtilmektedir. Bu nedenle çeşitli üniversitelerin konuya hızla sahip çıkmalarının arkasında finansal sıkıntıların aşılması yatmaktadır. Ayrıca işletme yüksek lisans programlarının yeni isimlerle sunumu (örneğin E-İş Yüksek Lisans Programı) bir pazarlama-tutundurma stratejisi olarak değerlendirilmektedir.

Olumsuz bakış açısı içerisinde “e-ticaret eğitimi moda bir akımdır”, “e-iş eğitimi gelip geçici bir hevesten öteye geçemez, o nedenle e-iş eğitimi, temel işletme yüksek lisans programlarından ayrılmamalı ve varsa değişim gösteren konular mevcut derslere ilave edilmelidir” şeklindeki analizler ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte “e-ticaret konusu yeni bir işletmecilik konusu mudur?”, “işletme yüksek lisans alanında yeni bir adla ayrı program açmak ne derece doğrudur?”, “işletme ve teknoloji konuları oniki ayda öğrenilebilir mi?” soruları da gündeme gelmektedir. Diğer taraftan yeni program açan okullara “işletmeler arası (B2B) ticaret programı da açacak mısınız?”, “neden öğrenen organizasyon veya tedarik zinciri yönetimi (TZY) yüksek lisans programı da açmıyorsunuz ? şeklinde alaysı ifadelerle eleştiriler yöneltilmektedir (Mitchell, 2000), (Lajoie, 2000). Kimi bilimadamları ise e-ticaret programlarının popüler bir dönem geçirdiğini ve bu dönemin beş altı yıl içerisinde ortadan kalkacağını belirterek program içeriklerinin işletme yüksek lisans programları ve derslerinin içerisine tekrar entegre olacaklarını vurgulamaktadırlar (Nickerson, 2000).

¹ Bu çalışmada E-Ticaret programlarının analizi, tarihsel gelişim sürecine bağlı olarak lisanüstü ve lisans düzeyi

E-ticaret programları hakkında olumlu görüşe sahip olan uzmanlar, yeni ekonominin yeni meslek gruplarını ortaya çıkardığını dolayısı ile program ve ders içeriklerinde değişimin zorunlu olduğunu belirtmektedirler. Bu fikri savunanlar endüstrinin büyük bir dönüşüm içerisinde olduğunu yüksek teknoloji ürün ve hizmet gruplarının ağırlığını her alanda hissettirdiğini söylemektedirler. Ayrıca, e-ticaret konusunda nitelikli insan kaynakları talebinin özellikle yüksek teknoloji merkezlerinin yoğun olduğu Silikon Vadisi ve Route 128 vb. bölgelerden geldiği vurgulanmaktadır.

2.1. ELEKTRONİK TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMLARI

Elektronik ticaret eğitimi disiplinler arası ve süreç odaklı düşünülmesi gereken bir eğitimidir (Wheeler, 2001). E-ticaret program içerikleri hazırlanırken teknik ve teknik olmayan dersler bir arada ele alınmaktadır. Bu nedenle e-ticaret eğitiminde; pazarlama, yönetim ve organizasyon gibi temel işletme anabilim dallarının bilgisayar bilimleri, enformasyon sistem ve teknolojileriyle ilgili anabilim dalları ile eş uyum içinde hareket etmesi gerekmektedir (Tablo 1) (Brookshire vd., 2000), (Akpınar, 1997)².

sıralaması şeklinde ele alınmıştır.

² Ülkemizde enformasyon teknolojileri ve işletmecilik eğitiminin kesişimi konusunda öncü çalışmalardan biri Prof. Dr. Haldun Akpınar tarafından yürütülmüş olup bu alanda çalışma yapmak isteyenlerin kapsamlı bilgi için “Enformasyon Teknolojisi ve İşletmecilik Öğretimine Etkileri” adlı (Haldun Akpınar, İ.Ü. İşletme Fakültesi, Kasım 1997, [http:// www.istanbul.edu.tr/akpinar/content](http://www.istanbul.edu.tr/akpinar/content), s.:1-45) çalışmaya bakmalarında fayda bulunmaktadır.

Tablo 1 : Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi: Disiplinler Arası Etkileşim ve Ders Grupları

<u>YÜKSEK ÖĞRETİMDE E-TİCARET EĞİTİMİ</u>	
<u>İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER</u>	<u>BİLGİSAYAR BİLİMLERİ</u>
Temel İşletmecilik Konu ve Dersleri	Temel Bilgisayar Dersleri
<ul style="list-style-type: none">- İşletmeye Giriş,- Yönetim ve Organizasyon,- Üretim Yönetimi,- Pazarlama,- İnsan Kaynakları Yönetimi,- Muhasebe,- Finansal Yönetim, vb.	<ul style="list-style-type: none">- Bilgisayara Giriş,- Bilgisayar-I, II- Bilgisayar Laboratuvarı –I, II- İşletmecikte Bilgisayarlar, vb.
E-Ticaret Destek Dersleri	E-Ticaret Destek Dersleri
<ul style="list-style-type: none">- E-İş,- İnternet Pazarlaması,- Elektronik Pazarlar,- Dijital İşletme Stratejisi,- Net Girişimciliği,- Elektronik Ticaret,- Dijital Ekonomi,- İnternette Tüketici Davranışı,- E-Müşteri İlişkileri Yönetimi,- Siber Hukuk, E-Hukuk- İnternette Etik Sorunlar,- İnternette Gizlilik ve Güvenlik,- E-Ticaret Projesi,- Sanal İşbirlikleri, vb.	<ul style="list-style-type: none">- İnternette Programlama,- Web Site Tasarımı ve Geliştirme,- Web Programlama,- HTML-I, HTML-II,- Java ve C Programlama Dilleri- İşletim Sistemleri,- Enformasyon Sistem Analizi,- Veri Tabanı Analizi ve Tasarımı,- Bilgi Yönetimi,- Yönetim Bilgi Sistemleri,- Ağ ve Telekomunikasyon,- Veri Yönetimi,- Veri Madenciliği,- Elektronik Ödeme Sistemleri, vb.

Kaynak : “Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi: Disiplinler Arası Etkileşim ve Ders Grupları” başlıklı tablo adı geçen yazarların (Akpınar, 1997), (Siau, Davis ve Dhenuvakonda, 2001) ve (Whitten, Stephens,2001) çalışmalarından uyarlanmıştır.

İnternet ve yeni ekonomideki uzmanlık alanları; teknik ve teknik olmayan (işletme-yönetim anlayışı) konularda yoğunlaşmaktadır. İnternetin teknik tarafında, işletme ürün ve hizmetlerinin tanıtıldığı web sitelerinin tasarımı, geliştirilmesi ve kalitesi gelmektedir. Web sitelerinin yönetiminde sitenin işleyişi, çalışması, bakımı ve performansı temel özelliklerdir. Bu anlayış içerisinde internet programlama dilleri, enformasyon teknolojileri, donanım ve yazılım uygulamaları, vb. bileşenler teknik altyapı unsurları olarak değerlendirilmektedir. İşletme-yönetim konuları ise e-iş yönelimli olmak üzere e-satış ve e-pazarlama, müşteri ilişkileri yönetimi , işletme kaynak planlaması, tedarik zinciri yönetimi, muhasebe ve finansal

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>
uygulamalar, yasal (hukuki) çerçeve, etik ve gizlilik anlayışı vb. şeklinde sıralanmaktadır.
(Nickerson, 2000).

Dünyada e-ticaret eğitimi ve programları hızla yaygınlaşmakta ve kabul görmektedir. Başta ABD, Kanada, Avustralya ve İngiltere olmak üzere bir çok ülkede benzer başlıklarda birçok program ve kurs açılmaktadır. 1998 yılında ABD’de de sadece iki üniversite akredite olmuş iken, 2000 yılında bu sayı, 7 lisans (Bachelor Degree) E-Ticaret temelli program, 15 E-İş / E-Ticaret yüksek lisans programı ve 47 E-İş / E-Ticaret yoğunluklu yüksek lisans programına ulaşmıştır ve bu sayılar giderek artmaktadır (Swatman, Chan, 2001).

Yüksek öğretimde e-ticaret eğitimindeki programları;

- E-Ticaret Yüksek Lisans Programları (Ek-I)
- E-İş Yüksek Lisans Programları (Ek-I)
- E-Ticaret/ E-İş/ Teknoloji/ İnternet Yönelimli Yüksek Lisans Programları (Ek-II)
- E-Ticaret Lisans Programları (Ek-III)

şeklinde sınıflandırmak mümkündür (O’Hara, 2001).

2.1.1. E-Ticaret Yüksek Lisans Programı

Illinois Teknoloji Enstitüsü (ABD)’nde yürütülmekte olan E-Ticaret Yüksek Lisans Programının ders içeriği aşağıda Tablo 2’deki gibidir (Illinois Institute of Technology, Stuart Graduate School of Business, Master of Science in E-Commerce Program Curriculum, www.stuart.iit.edu/ecom/curriculum.html).

Öğrenciler, E-Ticaret Yüksek Lisans Programını on adet temel ders ve dört adet seçimlik ders olmak üzere toplam ondört dersten oluşan bir program dahilinde tamamlamaktadır.

Tablo 2 : Illinois Teknoloji Enstitüsü, E-Ticaret Yüksek Lisans Programı

Ön Koşullu Temel Dersler :	
İşletmecilikte Finansal ve Kantitatif Teknikler İşletme İletişimi ve Kültürü (bütün uluslararası öğrenciler almak durumundadır .)	
Temel Dersler :	Secimlik Dersler
Tedarik Zinciri Yönetimi	Pazarlama Araştırmaları
Dijital Çağda İşletme Dönüşümü	Bilgi Yönetim Sistemleri
İnternet Teknolojisi Yönetimi	E-İş Seminer Dersi
Web İçerik Tasarımı	İnternet Uygulama Geliştirme
Dijital Ekonomide E-Ticaret Yönetimi	Güvenlik ve Gizlilik
E-Ticaret Hukuku	Veri Tabanı Tasarımı
Ağ Ekonomisinde Pazarlama	Enformasyon Sistem Analizi ve Tasarımı
Dijital Çağda İşletme Stratejisi	Ağ ve Telekomunikasyon
E-Ticaret Pratik Çalışması	Mobil Ticaret ve Teknoloji

2.1.2. E-İş Yüksek Lisans Programı

De Paul Üniversitesi (ABD)’nde yürütülmekte olan E-İş Yüksek Lisans Programının ders içeriği aşağıda Tablo 3’deki gibidir (De Paul University, The Charles H. Kellstadt Graduate School of Business, Master of Science in E-Business, www.kellstadt.depaul.edu/html/msprograms/ebusiness.shtml).

www.meslekiyeterlilik.com

Tablo 3 : De Paul Üniversitesi, E-İş Yüksek Lisans Programı.

Temel İşletme Dersleri	Secimlik E-İş Dersleri
Profesyonel Sunum Teknikleri	Telekomunikasyon Yönetimi
Finansal Muhasebe	E-İş Arakesit Tasarımı
Enformasyon Teknoloji Yönetimi	Web Geliştirmenin Temelleri
Örgütlerde Davranış	E-Ticaret Teknolojisi
İşletme Koşulları Analizi	İleri Web Enformasyon Sistemleri
Pazarlama Yönetiminde Karar Verme	Siber Hukuk
Enformasyon Sistemleri Proje Yönetimi	E-Ticaret ve Yasal Çerçeve
	İnternet Pazarlaması
Temel E-İş Dersleri	E-İş Semineri
E-İş	Teknolojik Örgütsel Dönüşüm
E-İş Stratejileri	Global Enformasyon Teknolojisi
	Değişim Yönetimi
	Teknolojik Değişim ve Yenilik Yönetimi
	Sanal İşbirlikleri

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

E-İş Yüksek Lisans Programı, altı adet temel işletme dersi, bir atölye (workshop) çalışması, iki adet temel E-İş dersi ve dört seçimli E-İş dersinin kompozisyonundan oluşmaktadır.

2.1.3. E-Ticaret Yönelimli Yüksek Lisans Programı

Birçok üniversite akademik değerlendirmeler ve/veya kendi bünyesindeki kaynaklar çerçevesinde e-ticaret yönelimli; e-iş, e-ticaret, enformasyon sistemleri, internet vb. adlı bir yüksek lisans programını yürütmeyi tercih etmektedir. Bu programlar da “e-ticaret yoğunluklu / temelli / konsantrasyonlu / özellikli” işletme yüksek lisans programları (MBA) olarak adlandırılmaktadır.

Loyola Üniversitesi (ABD)’nde yürütülmekte olan E-Ticaret Yönelimli Yüksek Lisans Programının ders içeriği aşağıda Tablo 4’deki gibidir (Loyola University, Chicago Graduate School of Business, E-Commerce Specialization Program, www.gsb.luc.edu/progs/mba/ecommerce/curriculum.htm).

Tablo 4 : Loyola Üniversitesi, E-Ticaret Yönelimli Yüksek Lisans Programı

Temel Dersler	Seçimli Dersler
Yöneticiler İçin Telekomünikasyon	Global Tedarik Zinciri Yönetimi ve Lojistik
Elektronik Ticaret: İşletme Fonksiyonlarıyla Entegrasyon	E-Ticaret Stratejisi
Ön Koşullu Dersi: Yöneticiler İçin Telekomünikasyon	E-Ticaret: Global Ortaklık Yaratımı
İnternet Pazarlaması	Uluslararası Telekomünikasyon Programlama İlkeleri
Ön Koşullu Dersi: Pazarlama Yönetimi	Yeni Teknolojilerin Yönetimi
	Web Site Planlaması ve Geliştirme
	Ön Koşullu Dersi: Programlama İlkeleri
	İşletmeler Arası Pazarlama
	Veri Tabanı Pazarlama Stratejisi
	Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM)
	İnternet Pazarlama Stratejisi
	E-Ticaret Ekonomisi
	Elektronik Pazarlar ve Ticaret
	Elektronik Ticarete Etik
	Yüksek Teknoloji Stratejisi ve İş Geliştirme
	Ön Koşullu Dersi: Pazarlama Yönetimi, Finansal Yönetim, ve bir strateji dersi

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

Öğrenciler, E-Ticaret Yönelimli İşletme Yüksek Lisans Programı’nda işletmecilik kökenli derslerin yanında yukarıda belirtilen E-Ticaret kapsamlı temel ve seçimlik dersler (iki adet) içerisinden en az beş ders almak durumundadırlar.

Georgia State Üniversitesi’nde yürütülmekte olan Global eYönetim adlı İşletme Yüksek Lisans Programının ders içeriği ise aşağıdaki gibidir (George State University, eCommerce Institute, J. Mack Robinson College of Business, Global eManagement (GEM) Executive MBA Program, www.eci.gsu.edu/educate/educate_degree.asp) (Tablo 5).

Tablo 5 : Georgia State Üniversitesi, Global eYönetim İşletme Yüksek Lisans Programı.

1. Yarı Dönem e-Pazarlama e-Teknoloji e-Muhasebe	4. Yarı Dönem e-Değişim(Değişim Yönetimi) e-Strateji (e-Ticaret Stratejisi) e-Güvenlik ve Ödemeler
2. Yarı Dönem e-Ekonomi e-Karar Verme e-Finans	5. Yarı Dönem e-Hukuk e-Politika (Devlet Politikası ve e-Ticaret) e-Girişimci
3. Yarı Dönem e-Tedarik Zinciri Yönetimi e-Uygulamalar e-Pazarlama-II	

2.2. ELEKTRONİK TİCARET LİSANS PROGRAMLARI

E-ticaret yüksek lisans programlarının gelişimiyle birlikte lisans seviyesinde de programlar açılmaya başlanmıştır. Laurentian Üniversitesi (Kanada)’nde yürütülmekte olan E-İş Lisans Programında yer alan derslerin listesi aşağıdaki gibidir (Laurentian University: Bachelor’s Degree in E-Business, http://hbccs.laurentian.ca/program_information/courses.html)(Tablo 6).

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

Tablo 6 : Laurentian Üniversitesi, E-İş Lisans Programı (Kanada)

1. YIL	3. YIL
Yönetim ve Organizasyonun Temelleri Finansal Enformasyonun Kullanımı İktisada Giriş Bilgisayar Bilimine Giriş – I Bilgisayar Bilimine Giriş – II Matematik Elektronik Ticarete Giriş Seçimlik Ders	Operasyon ve Süreç Analizi Proje Yönetimi Finansal Yönetim Örgütsel Davranış Veri Yapıları – II Şirket Uygulama Yazılımı Sistem Analizi Seçimlik Ders
2. YIL	4. YIL
Yönetim Muhasebesi ve Kontrol Pazarlama Yönetimi Veri Yapıları Veritabanı Programlaması İnternet Araçları İşletme İstatistiği veya İstatistik	Stratejik Yönetim ve Politikası E-İş Stratejisi Uygulamalı Ağlar Veritabanı Yönetimi Sistemleri Web Veritabanı Yönetimi Uzman Sistemler Yazılım Mühendisliği Seçimlik Ders

Öğrenciler, bu program içerisinde 48 kredi işletme alanında, 48 kredi bilgisayar bilimleri alanında olmak üzere toplam 120 krediyi tamamlamak durumundadırlar.

Edith Cowan Üniversitesi (Avustralya)’nde yürütülmekte olan Elektronik Ticaret Lisans Programı, Tablo 7’de görülen derslerden oluşmaktadır (Edith Cowan University, School of Management Information Systems, Bachelor of e-Commerce, http://www.bs.ac.cowan.edu.au/mis/planners/ba_ecomm.htm).

Tablo 7 : Edith Cowan Üniversitesi, Elektronik Ticaret Lisans Programı (Avustralya)

1. YIL - I. DÖNEM	II. DÖNEM
Yönetim Yasal Çerçeve Enformasyon Sistemleri Pazarlama	Elektronik Belge Tasarımının Temelleri İnternet Ağ Yönetimi Yazılım Geliştirme
2. YIL - I. DÖNEM	II. DÖNEM
Veritabanı Sistem Geliştirme Elektronik Ticaret ve Web Araçları Siber Hukuk	Veritabanı Sistem Geliştirme Web Ticaret Geliştirme E-Ticaret Risk ve Güvenlik Yönetimi
3. YIL - I. DÖNEM	II. DÖNEM
İnternette Pazarlama Yazılım Geliştirme Proje Yönetimi İşletme Kaynak Planlamasına Giriş	Stratejik Enformasyon Sistem Yönetimi ERP Yazılım Geliştirme E-İş Planlaması E-İş Yönetimi

Northwestern Oklahoma State Üniversitesi (ABD) Elektronik Ticaret Lisans Programı içerisinde okutulmakta olan dersler aşağıda Tablo 8'deki gibidir (Northwestern Oklahoma State University, The School of E-Commerce, www.ecomschool.nwsu.edu).

Tablo 8 : Northwestern Oklahoma State Üniversitesi, E - Ticaret Lisans Programı (ABD)

1. YIL	2. YIL
Temel Dersler ve Alanları <ul style="list-style-type: none">- İletişim ve Beşeri İlişkiler- Sosyal ve Davranış Bilimleri- Matematik ve Fen Bilimleri- Uygulamalı Sanatlar	Elektronik Ticaret Dersleri <ul style="list-style-type: none">- Elektronik Ticarete Giriş- Web Programlama – I Temel Dersler Seçimlik Dersler ve Alanları <ul style="list-style-type: none">- İşletme, - Bilgisayar Bilimleri- Matematik, - Kitle İletişimi, - Eğitim
3. YIL	4. YIL
Elektronik Ticaret Dersleri <ul style="list-style-type: none">- Web Programlama – II- Telekomünikasyon- Ağ Yönetimi- İşletim Sistemleri- Veritabanı Yönelimli Web Siteleri- İnternet Programlama – I- İnternet Programlama – I : Laboratuvar- Web Site Tasarımı ve Geliştirme Seçimlik Dersler	Elektronik Ticaret Dersleri <ul style="list-style-type: none">- İnternet Programlama – II- İnternet Programlama – II : Laboratuvar- E-Ticaret: Sosyal Değişimler ve İnternet- E-Ticaret Pazarlaması- E-Ticaret Teknoloji Sistem Tasarımı- E-Ticaret Hukuku- İnternet Programlama – III- İnternet Programlama – III : Laboratuvar Seçimlik Dersler

Öğrenciler bu program dahilinde temel dersler 54 kredi, seçimlik dersler 22 kredi ve E-Ticaret dersleri 48 kredi olmak üzere toplam 124 kredilik ders başarı düzeyini sağlamak durumundadırlar. Yukarıda programdan da görüleceği üzere üçüncü ve dördüncü sınıflarda ağırlıklı olarak E-Ticaret dersleri yürütülmektedir.

3. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU, DIŞ TİCARET VE AVRUPA TOPLULUĞU PROGRAMLARI, ELEKTRONİK TİCARET DERSİ UYGULAMASI

Enformasyon toplumu ve hızla gelişen yeni ekonomi eğitim alanında da etkisini göstermiş ve köklü değişikliklere neden olmuştur. Bilgiye ulaşmada zaman ve mekan açısından büyük yararlar sağlayan internet; eğitim materyallerinin (kitap, çalışma notları, makale ve bilimsel yayınlar) hızla artması, öğrenci ve öğretmenlerin bu malzemelere kolayca ulaşabilmesi ve dolayısı ile kendilerini geliştirebilmelerinde anahtar rol üstlenmektedir. Uzaktan öğrenme, web tabanlı eğitim, e-öğrenim, asenkron eğitim, sanal sınıf, sanal okul gibi kavramların gelişmesinde haberleşme, iletişim teknolojileri ile bilgisayar destekli eğitim-öğretim sistemlerinin ve internetin payı büyüktür. Eğitim ve öğretim alanındaki değişimlerin başında; bilgi paylaşım yöntemleri ile öğretmen-öğrenci ilişki ve rollerin farklılaşması, öğretim sürecindeki değişik kanal ve aktarım ortamlarının sayısının hızla çoğalması gelmektedir.

İnternet ekonomisi ve uluslararası pazarlardaki şiddetli rekabet, hızlı düşünmeyi ve hızlı karar vermeyi gerektirmektedir. İşletme-yönetim anlayış ve uygulamaları gelişen teknolojiye bağlı olarak her geçen gün değişmektedir. Ders içerik ve programları açısından çağın gerisinde kalınmaması, teoride ve pratikte verilen bilgilerin mezuniyet sonrasında da geçerliliğini de devam ettirmesi iş hayatı ve öğrencilerin üniversitelerden başlıca beklentileridir. E-ticaret eğitiminde sıklıkla karşılaşılan problemlerin başında da mevcut program ve ders içeriklerinin sürekli yenilenmesi ve güncelleştirilmesi zorunluluğu gelmektedir.

Uluslararası alandaki uygulamalara bakıldığında, E-Ticaret dersi işleyiş planları içerisinde yer alan temel konu ve kavramlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir :

- 1) Elektronik Ticarete Giriş, Temel Kavram ve Tanımlar
- 2) İnternet Ekonomisi ve Temel Trendler
- 3) Elektronik Pazar Yapısı

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

- 4) İşletmeden Nihai Tüketiciye (B2C) E-Ticaret
- 5) İşletmeler Arası (B2B) E-Ticaret
- 6) Teknoloji ve İşletme Yapısına Etkileri
- 7) Dijital (Sanal) İşletme Yapısı
- 8) Enformasyon Teknolojileri (IT) ve Pazarlama
- 9) E-Pazarlama
- 10) Sanal Mağaza Strateji ve Uygulamaları
- 11) İnternet Üzerinde (Online) Tüketici Davranışı ve Demografik
- 12) Web Üzerinde Ürün Geliştirme ve Marka Yönetimi
- 13) İnternette Fiyatlandırma Stratejileri
- 14) İnternette Tutundurma Faaliyetleri
- 15) E-Satış Teknikleri
- 16) İnternette Reklam ve Halkla İlişkiler
- 17) Müşteri İlişkileri Yönetimi ve İnternet (e-CRM)
- 18) E-Ticaret ve Lojistik Yönetimi
- 19) Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM)
- 20) İşletme Kaynak Planlaması (ERP)
- 21) İnternette Güvenlik ve Gizlilik
- 22) İnternette Hukuki Çerçeve ve Etik Sorunlar
- 23) Yeni Ekonomide Net Girişimcisi
- 24) Vaka Çalışmaları ve Başarılı Web Uygulamaları

E-Ticaret dersi kapsamında yer alan bu konu ve kavramlar, internet üzerinde birçok öğretim üyesine ait akademik kişisel web sayfalarında sıralanmakta, tarihsel bir akış içerisinde aylık, haftalık ve günlük ders çizelgesi, konu başlıkları ve metin içerikleri verilmektedir. Geleneksel ders destek materyalleri olan kitap, ders-çalışma notları vb. malzemelerin yanında, web üzerinde dersle ilgili yapılan açıklama ve materyaller, öğrenciler için yeni bir “ön hazırlık” safhası oluşturmaktadır. Dönem içerisinde, hangi dersin ne zaman hangi içerikte işleneceğini gören öğrenciler, ilgili ders içeriğinin yer aldığı web sayfası üzerinde; yazılı, işitsel ve görsel malzeme, power point sunuları, video-CD kayıtları, pdf., html biçiminde dökümanlar bulabilmekte ve bağlantılarla (linkler) orijinal sayfalara yönlendirilebilmektedir. Örneğin New York Times gazetesine doğrudan bağlantı kurulmasıyla

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>
öğrenciler, gazete içerisinde yer alan teknoloji sayfalarına erişim sağlayabilmekte, yayınlanan benzer konu ve makalelere ulaşabilmekte, arşiv taraması yapabilmektedirler.

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Dış Ticaret ve Avrupa Topluluğu Programları'nda okutulmakta olan Elektronik Ticaret dersinin amacı, elektronik pazar yapısı içerisindeki yeni işletmecilik anlayış ve uygulamalarının incelenmesidir. Bu çerçevede; internet ekonomisi, fiziksel pazarlar ve siber pazarlar arasındaki temel farklılıklar, internette pazarlama uygulamaları, dijital işletme dinamikleri, tedarik-işletme-dağıtım zinciri üyelerinin üstlendikleri yeni roller, lojistik yönetimi ve hızla değişen tüketici profilinin analizi, kısaca elektronik ortamda rekabet avantajının elde edilmesine yönelik tüm unsurların değerlendirilmesi gündeme gelmektedir. Ders bir saat teorik ve bir saat pratik (uygulama - vaka çalışması) olmak üzere iki saat işlenmektedir.

Öğrencilerin değerlendirilmesinde sadece bir saatlik sınav içerisinde gösterilen performans yeterli görülmemekte, öğrencinin;

- derse devam durumu,
- sınıf içi vaka çalışmasındaki başarısı,
- sınıf içi aktif katılımı ve derse ilgisi,
- haftalık ev ödevi,
- dönem ödevi,
- vize ve final sınav kağıdı gibi birçok kriter bütüncül olarak gözönünde bulundurulmakta ve seviye ölçümü yapılmaktadır.

Öğrencilerin, E-Ticaret dersinden temel beklentileri, yeni bilgi, kavram ve tekniklerin öğretilmesidir. İş hayatında kullanılmakta olan son gelişmelerin ders kapsamında sınıf ortamına taşınması ve öğrenciye bu alanda “bilgi”, “beceri” ve “tutum” faktörlerinin ivedilikle kazandırılması, e-ticaret eğitiminin vazgeçilmez ön koşuludur.

E-Ticaret dersi Meslek Yüksek Okulu bünyesinde Bilgisayar Laboratuvarı'nda yapılmakta olup öğrencilerin internete girişi sağlanmakta, ders aynı zamanda pratik-uygulamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Her öğrenci gerek bilgisayar ekranından gerekse sınıf içerisinde yer alan projektör cihazı sayesinde yansımali olarak dersi takip edebilmektedir. Okul ve sınıf içerisinde teknolojik altyapının yeterli olması internet üzerinde

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

tam zamanlı vaka çalışmalarına imkân vermekte, bu durum da dersin anlaşılması, bilgilerin pekişmesi ve görsel zenginlik açısından büyük fayda sağlamaktadır. Öğrenciler teorik olarak aldıkları bilgileri pratik olarak test edip gördüklerinde derse daha çok motive olmaktadır. Birçok öğrencinin yüksek öğretime gelinceye kadar bilgisayar-internet konusunda sınırlı bir bilgiye sahip olduğu düşünülürse dersin bu açıdan da olumlu etkiler yaptığını söylemek mümkündür. Ayrıca ders saatleri dışında da internete erişim sağlanması, dersin takibinde, ödevlerin yapılmasında ve öğrencilerin kendilerini geliştirmelerinde büyük fayda yaratmaktadır. Bu bakımdan okul dışında internet erişimi sınırlı olan öğrenciler için Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu bünyesinde bulunan ve öğrencinin kullanımına sürekli açık olan Bilgisayar Odası'nın varlığı büyük avantaj sağlamaktadır.

SONUÇ

Son dönemde çalışma hayatında en yeni ve gözde mesleklerin bilgisayar ve bilişim teknolojileri alanında toplanması ile e-ticaret yöneticisi, e-ticaret satışı, e-ticaret danışmanı, internet reklam yönetmeni, e-proje yöneticisi, e-sözleşme uzmanı, e-strateji uzmanı, e-ticaret güvenlik sağlayıcı, web danışmanı, web tasarımcısı, web site yöneticisi vb. birçok meslek türü gündeme gelmiştir. E-ticaret eğitimi bu alanlarda gençlere yeni kariyer fırsatları sunmaktadır.

Ülkemizde yüksek öğretimde işletme ve bilgisayar (enformasyon teknolojileri) eğitimi kesişimli program ve uygulamaları ağırlıklı Yönetim Bilişim Sistemleri, Enformatik vb. isimler altındaki program, bölüm ve kurumlarla yürütülmekte olup bu konuda çalışmalarda bulunan bazı üniversiteleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür :

- Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Enformatik Enstitüsü,
- İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü,
- İstanbul Üniversitesi, İşletme İktisadi Enstitüsü, İşletme Enformatik Programı,
- Boğaziçi Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Programı,
- Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Enformatiği Programı,
- Marmara Araştırma Merkezi, Bilişim Teknolojileri Araştırma Enstitüsü.

Üniversitelerimiz açısından bir değerlendirme yapıldığında bilgisayar bilimleri alanında öğretim üyesi kadrosu güçlü, teknik altyapısı kuvvetli olan bölüm ve programlarda ağırlıklı olarak enformasyon teknolojileri ve bilgisayar temelli ders yoğunluğu gözlemlenmektedir. E-İş, E-Ticaret yönelimli dersler ise sınırlı sayıda bulunmakta veya sadece seçimlik ders olarak programlarda yer almaktadır. Benzer uygulama sosyal bilimler alanında öğretim üyesi kadrosu güçlü olan okul ve fakültelerde görülmekte olup açılan programlarda temel işletme ders ve konuları yanında bilgisayar, enformasyon teknolojileri gibi ders ve uygulamalar belirli alanlarda verilebilmektedir. Bu bakımdan ülkemizin ihtiyacı olan ve iş hayatının talep ettiği formasyondaki insan kaynaklarının yetiştirilmesinde “e-ticaret” ve “bilgisayar” uygulamaları konusunda program içeriklerinin gözden geçirilmesi ve yeni derslerin açılması gerekmektedir.

Günümüz bilgi toplumu ve ekonomisi, temel iktisadi ve idari bilim alanları (İşletme, İktisat, Maliye vb.) kadar E-Ticaret eğitimine de ihtiyaç duymaktadır. Gelecekte lisans ve lisans üstü düzeylerde E-Ticaret diploması veren programlara doğacak gereksinim nedeniyle ilgili üniversite ve fakültele büyük görevler düşmektedir. E-Ticaret programlarının açılması, zorlu eğitim planlama ve stratejilerini de beraberinde getirmektedir. Program içeriğinin hazırlanması, öğretim üyesi kadrosunun oluşturulması, teknik ve fiziksel altyapının yeterliliği, üniversitenin ilgili kurul ve senatolarından olumlu karar alınması, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ndan gerekli izin ve onaylar, akreditasyon faaliyetleri gibi bir dizi çalışmalarda bulunmak uzun vadeli çabalarla sağlanabilmektedir. Program koordinatörleri, anabilim dalı ve bölüm başkanları, dekan ve rektörlerin konuya gereken önemi vermeleri ve hızla sahip çıkmaları başarının temel unsurları olarak görünmektedir.

KAYNAKLAR

AKPINAR, Haldun (1997), “Enformasyon Teknolojisi ve İşletmecilik Öğretimine Etkileri”, <http://www.isletme.istanbul.edu.tr/akpinar/content/Enformasyon%20Teknolojileri.pdf>, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, Kasım 1997, s.:1-45.

BROOKSHIRE, Robert G., WILLIAMSON, Kenneth C., WRIGHT, Newell D., (2000), “An Interdisciplinary Undergraduate Degree Program in Electronic Commerce”, Americas Conference on Information Systems 2000, Curriculum: Electronic Commerce, Association for Information Systems, http://aisel.isworld.org/subject_by_publication.asp?Subject_ID=37, Erişim Tarihi : 10.12.2001, s.:1-10.

DE PAUL UNIVERSITY, The Charles H. Kellstadt Graduate School of Business, Master of Science in E-Business, www.kellstadt.depaul.edu/html/msprograms/ebusiness.shtml, Erişim Tarihi: 12.1.2002.

GEORGE STATE UNIVERSITY, eCommerce Institute, J. Mack Robinson College of Business, Global eManagement (GEM) Executive MBA Program, www.eci.gsu.edu/educate/educate_degree.asp, Erişim Tarihi: 15.1.2002.

ILLINOIS INSTITUTE OF TECHNOLOGY, Stuart Graduate School of Business, Master of Science in e-Commerce Curriculum, www.stuart.iit.edu/ecom/curriculum.html, Erişim Tarihi: 12.1.2002.

LAJOIE, Scott, (2000), “One Degree of Separation”, [Forbes.com](http://www.forbes.com/asap/2000/0821/103.html), <http://www.forbes.com/asap/2000/0821/103.html>, 21.8.2000, Erişim Tarihi : 11.10.2001, s.:1-4.

LAURENTIAN UNIVERSITY, Bachelor’s Degree in E-Business, http://hbccs.laurentian.ca/program_information/courses.html, Erişim Tarihi: 12.1.2002.

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>
LOYOLA UNIVERSITY, Chicago Graduate School of Business, E-Commerce Specialization Curriculum of the Program, www.gsb.luc.edu/progs/mba/ecommerce/curriculum.htm, Erişim Tarihi: 12.1.2002.

MAHRER, Harald, BRANDTWEINER, Roman, (2001), “E-Business and the Global Adaptation of MBA Programmes Generalizing or Specializing MBA Majors Towards E-Business”, Proceedings of the 16th Annual Conference of the International Academy for Information Management, New Orleans, Louisiana 14-16 December 2001, <http://www.iaim.org/ICIER2001/5c2.rtf>, Erişim Tarihi:15.1.2002, s.:275-285.

MBA Ranking Business School Ranking United States & Links to E-Commerce E-Business Internet Technology Business MBA Programs, Certified E-Commerce Consultants, <http://www.certifiedecommerceconsultant.com/mba.html>, Erişim Tarihi:19.1.2002, s.:1-7.

MITCHELL, Meg (2000), “Are E-Commerce Degrees Just a Fad ?”, CNN.com, 11.09.2000, <http://www.cnn.com/2000/TECH/computing/09/11/ecommerce.degrees.idg/>, Erişim Tarihi: 11.10.2001, s.:1-5.

NICKERSON, Robert C. (2000), “Academic Programs in E-Commerce: Why (or Why Not), How, and What”, Americas Conference on Information Systems 2000, Curriculum: Electronic Commerce, http://aisel.isworld.org/subject_by_publication.asp?Subject_ID=37, Association for Information Systems, Erişim Tarihi : 10.12.2001, s.:1-9.

NORTHWESTERN OKLAHOMA STATE UNIVERSITY, The School of E-Commerce, <http://www.ecomschool.nwsu.edu>, Erişim Tarihi: 15.1.2002.

O’HARA, Margaret,(2000), Proceedings of the 15th Annual Conference of the International Academy for Information Management, Brisbane, Australia , 6-10 December 2000, <http://www.iaim.org/IAIM2000/23.rtf>, Erişim Tarihi:15.1.2002, s.:60-70.

SIAU, Keng, DAVIS, Sid, DHENUVAKONDA, Kumar, (2001), “Aligning E-Business Programs With Industry Needs”, Proceedings of the 16th Annual Conference of the

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>
International Academy for Information Management, New Orleans, Louisiana 14-16 December 2001, <http://www.iaim.org/ICIER2001/2c2.rtf>, Erişim Tarihi:15.1.2002, s.:87-95.

SWATMAN, Paula M.C., CHAN, Elsie S.K., (2001), “eCommerce/eBusiness Education: Pedagogy or New Product Development ?”, http://www.mis.deakin.edu.au/elsieEC/2001_1.pdf, http://www.deakin.edu.au/mis/research/Working_Papers_2001/2001_12_Swatman.pdf. Erişim Tarihi : 12.11. 2001, s. :1- 43.

WHEELER, Bradley C., (2001), “Designing Curriculum for the Death of e-Business: Five Principles”, Working Papers, Kelley School of Business, Indiana University, Indiana, s.:1-10.

WHITTEN, Dwayne, STEPHENS, Charlotte S., “Development of an E-Commerce Model Curriculum”, Proceedings of the 16th Annual Conference of the International Academy for Information Management, New Orleans, Louisiana 14-16 December 2001, <http://www.iaim.org/ICIER2001/2c1.rtf>, Erişim Tarihi : 15.1.2002, s.:85-86.

EK – I : Elektronik Ticaret, E-İş, İnternet Teknolojileri

Yüksek Lisans Programları

Bellevue Graduate School	- Master Degree In E-Commerce
Carnegie Mellon University	- Master of Science in Electronic Commerce (MSEC) Program
Claremont Graduate University	- Master of Science in Electronic Commerce
School of Information Science	
University of Colorado at Denver	- E-Business MBA
Creighton University	- Master of Science in Electronic Commerce
Dalhousie University	- Master of Electronic Commerce
University of Denver	- Master of Science in Information Technology E-Commerce Track
ESC Lille - Lille Graduate School of Management	- Masters Degree in Direct Marketing and Electronic Commerce
Illinois Institute of Technology	- Master of Science in E-Commerce
University of Memphis	- Master of Science in Electronic Commerce
University of San Diego	- Master of Science in Electronic Commerce
Temple University	- MBA/MS in eBusiness
West Chester University	- Technology and Electronic Commerce (TEC) MBA
University of Wisconsin, Milwaukee	- Master of Science in eBusiness
University of Wyoming	- Master of Science in E-Business

Kaynak: MBA Ranking Business School Ranking United States & Links to E-Commerce, E-Business İnternet Technology Business MBA Programs, Certified E-Commerce Consultants, <http://www.certifiedecommerceconsultant.com/mba.html>, ErişimTarihi: 19.1.2002, s.:1-7.

EK-II: E-Ticaret, E-İş, İnternet, Teknoloji ve Pazarlama Yönelimli Yüksek Lisans Programları

Allentown College of Saint Francis de Sales	- MBA Concentration in Electronic Commerce
American University	- MBA Concentration in Management for Global Information Technology
Arizona State University	- ASU Master of Accountancy and Information Systems
Bentley College	- Information Age MBA Concentration in E-Business - Information Age MBA Concentration in Information Age Marketing
Boston College	- MBA Concentrations in Financial Information Management, Information Technology Venturing, Managing Information-Intensive Change, Technology-Based Marketing, or Technology Strategies
Carnegie Mellon University	- Institute for eCommerce - MSEC
Case Western Reserve University	- Weatherhead MBA Concentration in e-Business
College of Notre Dame	- Master of Science in Electronic Business Management (MSEBM)
University of Dallas	- MBA Concentration in Electronic Commerce - Master of Management Concentration in Electronic Commerce
University of Denver	- MBA Specialization in Information Technology and Electronic Commerce
DePaul University	- MBA Concentration in E-Business
Emory University	- MBA Emphasis in E-Business
The George Washington University	- MBA Concentration in E-Business
Georgia State University	- MBA Concentration in Electronic Commerce - Master of Science in Computer Information Systems Specialization in Electronic Commerce - MBA Major in Electronic Commerce
Johns Hopkins University	- MBA Concentration in Electronic Business - Master of Science in Information and Telecommunications Systems for Business Concentration in Advanced Technology and Electronic Commerce
Loyola University Chicago	- MBA Specialization in Electronic Commerce
University of Maryland	- MBA Concentration in Electronic Commerce
Massachusetts Institute of Technology	- MBA Program Track on Electronic Commerce and Marketing
McMaster University	- MBA Electronic Commerce Stream
Michigan State University	- MBA Concentration in Technology Marketing
University of New Brunswick	- MBA Track in Electronic Commerce
New Jersey Institute of Technology	- Master of Business Administration in Management of Technology - Master of Science in Management (specializing in E-commerce)
North Carolina State University	- Master of Science in Management Concentration in Electronic Commerce - Master of Science in Computer Networking Concentration in Electronic Commerce
Northwestern University	- Masters of Management Major in E-Commerce and Technology
University of Rochester	- MBA Concentration in Electronic Commerce
Rutgers - The State University of New Jersey	- MBA Concentration in E Commerce
University of Pennsylvania	- MBA Major in Managing Electronic Commerce

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

Purdue University, Krannert Graduate School of Management	- E-business Option
University of San Diego	- Master of Science in Electronic Commerce
Southern Illinois University at Edwardsville	- SIUeMBA
Temple University	- MBA with E-commerce Concentration
The University of Texas, Austin	- MBA Concentration in Information Management
Texas A&M University	- Master of Science in Management Information Systems
Texas Christian University	- MBA Concentration in Electronic Business
University College Dublin	- MBS in Electronic Commerce
Vanderbilt University	- MBA Concentration in Telecommunications and Electronic Commerce
Wake Forest University	- Information Technology and E-Business Management
University of Wisconsin-Milwaukee	- Master of Science in eBusiness
Worcester Polytechnic Institute	- MBA Specialization in E-Commerce

Kaynak: MBA Ranking Business School Ranking United States & Links to E-Commerce, E-Business Internet Technology Business MBA Programs, Certified E-Commerce Consultants, <http://www.certifiedecommerceconsultant.com/mba.html>, ErişimTarihi: 19.1.2002, s.:1-7.

“Yüksek Öğretimde E-Ticaret Eğitimi Ve Program İçerikleri: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu E-Ticaret Dersi Uygulaması”, **Akademik Bilişim 2002 Konferansı**: Selçuk Üniversitesi, Konya, 6-8 Şubat 2002, Bilişim Eğitimi Oturumu, 8 Şubat 2002, URL: <http://www.ab.org.tr>

EK – III : Elektronik Ticaret Lisans Programları

University of New Brunswick in Saint John	- BBA Major in Electronic Commerce
Bond University	- Bachelor of Electronic Commerce
University of Scranton	- Undergraduate Major in Electronic Business
University of South Alabama	- BSBA in Electronic Commerce
Texas Christian University	- BBA Major in Electronic Business
University of Toledo	- BBA in Electronic Commerce
Utah State University	- E-Commerce Bachelor’s Degree Emphasis and Minor
University of West Florida	- e-Business Minor
International Program in Pakistan IISPAK	- e-Commerce Program
City University of Hong Kong	Associate of Business Administration in Electronic Commerce and Web Technology
London Business School and Tufts Business School	Online E-Business Courses in conjunction with Quisic
ICECC Serebra E-Commerce Training	E-Commerce CEC Fundamentals

Kaynak: MBA Ranking Business School Ranking United States & Links to E-Commerce, E-Business Internet Technology Business MBA Programs, Certified E-Commerce Consultants, <http://www.certifiedecommerceconsultant.com/mba.html>,

Erişim Tarihi: 19.1.2002, s.:1-7.